

Analiza și Prognoza Seriilor de Timp

Capitolul 6: VAR & Cauzalitate Granger

Seminar

Cuprins Seminar

- 1 Test de Recapitulare
- 2 Întrebări Adevărat/Fals
- 3 Probleme Practice
- 4 Exemple Rezolvate
- 5 Analiză pe Date Reale
- 6 Subiecte de Discuție
- 7 Exerciții pentru Studiu Individual

Întrebare

Într-un model VAR(2) cu 3 variabile, câte matrice de coeficienți A_i există?

- A 2
- B 3
- C 6
- D 9

Răspunsul pe slide-ul următor...

Test 1: Răspuns

Răspuns: A – 2 matrice de coeficienți

Modelul VAR(p): $Y_t = c + A_1 Y_{t-1} + A_2 Y_{t-2} + \cdots + A_p Y_{t-p} + \varepsilon_t$

VAR(2) cu $K = 3$:

$$\begin{pmatrix} Y_{1t} \\ Y_{2t} \\ Y_{3t} \end{pmatrix} = c + \underbrace{A_1}_{3 \times 3} \begin{pmatrix} Y_{1,t-1} \\ Y_{2,t-1} \\ Y_{3,t-1} \end{pmatrix} + \underbrace{A_2}_{3 \times 3} \begin{pmatrix} Y_{1,t-2} \\ Y_{2,t-2} \\ Y_{3,t-2} \end{pmatrix} + \varepsilon_t$$

Cheie: p = numărul de lag-uri = numărul de matrice

Întrebare

Un VAR(2) cu $K = 3$ variabile (inclusiv constantele) are câți parametri de estimat per ecuație?

- A) 3
- B) 6
- C) 7
- D) 9

Răspunsul pe slide-ul următor...

Test 2: Răspuns

Răspuns: C – 7 parametri per ecuație

VAR(p) Parameter Count: The Curse of Dimensionality

Parameters per equation: $1 + K \times p$

Total parameters: $K(1 + Kp) + K(K + 1)/2$

(coefficients + covariance matrix)

Model	Coefficients	Total
K=2, p=1	$2(1+2 \times 1) = 6$	$+ 3 = 9$
K=3, p=2	$3(1+3 \times 2) = 21$	$+ 6 = 27$
K=5, p=4	$5(1+5 \times 4) = 105$	$+ 15 = 120$
K=10, p=4	$10(1+10 \times 4) = 410$	$+ 55 = 465$

Warning: Parameters grow as $K^2 \times p$ — need lots of data!

Formula: Per ecuație = $1 + K \times p = 1 + 3 \times 2 = 7$. **Total:** $K(1 + Kp) = 3(1 + 6) = 21$ parametri

Test 3: Cauzalitate Granger

Întrebare

“ X cauzează Granger Y ” înseamnă:

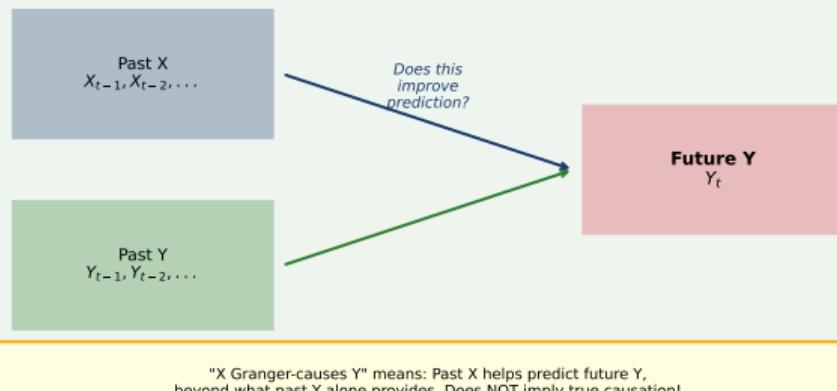
- A) X este cauza economică a lui Y
- B) Trecutul lui X ajută la predicția lui Y
- C) X și Y sunt corelate contemporan
- D) X crește întotdeauna când Y crește

Răspunsul pe slide-ul următor...

Test 3: Răspuns

Răspuns: B – Trecutul lui X ajută la predicția lui Y

Granger Causality: Predictive, Not Causal!

Cheie: Relație predictivă, NU cauzalitate adevărată!

Test 4: Testul de Cauzalitate Granger

Întrebare

Pentru a testa dacă Y_2 cauzează Granger Y_1 într-un VAR(p), testăm:

- A) Toți coeficienții din ecuația lui Y_1 sunt egali cu zero
- B) Coeficienții pe Y_2 întârziat din ecuația lui Y_1 sunt egali cu zero
- C) Coeficienții pe Y_1 întârziat din ecuația lui Y_2 sunt egali cu zero
- D) Covarianța erorilor este egală cu zero

Răspunsul pe slide-ul următor...

Test 4: Răspuns

Răspuns: B – Coeficienții pe Y_2 întârziat din ecuația lui $Y_1 = 0$

Ipoteza nulă: $H_0 : a_{12}^{(1)} = a_{12}^{(2)} = \dots = a_{12}^{(p)} = 0$

Statistica de test: Test Wald sau F cu p restricții

Interpretare:

- Respingem H_0 : Y_2 cauzează Granger Y_1
- Nu respingem: Fără evidență de relație predictivă

Notă: Testați $Y_1 \rightarrow Y_2$ separat (coeficienți diferiți în ecuația lui Y_2)

Întrebare

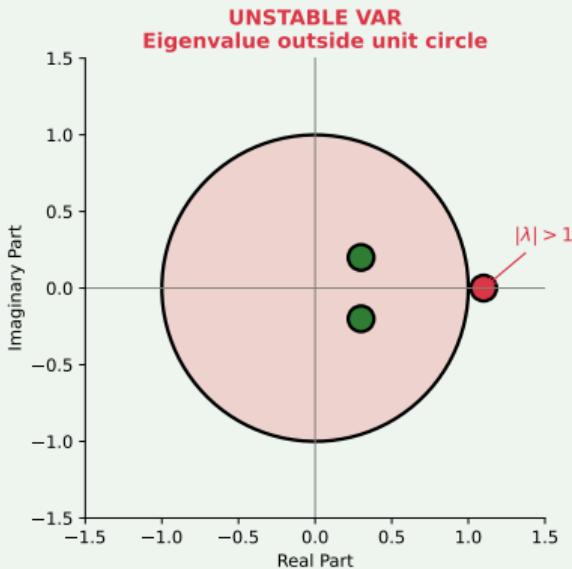
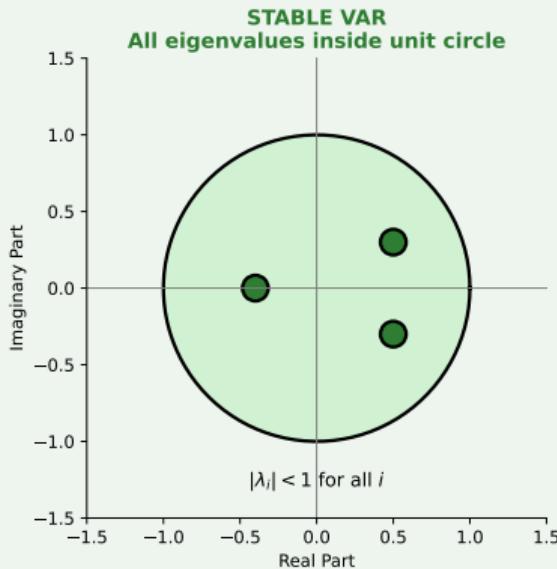
Un model VAR(1) este stabil (staționar) dacă:

- A) Toate elementele diagonale ale lui A_1 sunt mai mici decât 1
- B) Determinantul lui A_1 este mai mic decât 1
- C) Toate valorile proprii ale lui A_1 sunt mai mici decât 1 în valoare absolută
- D) Urma lui A_1 este egală cu zero

Răspunsul pe slide-ul următor...

Test 5: Răspuns

Răspuns: C – Toate valorile proprii ale lui A_1 în interiorul cercului unitate

Stabil: Toate $|\lambda_i| < 1$ (în interiorul cercului unitate) \Rightarrow řocurile dispar în timp

Întrebare

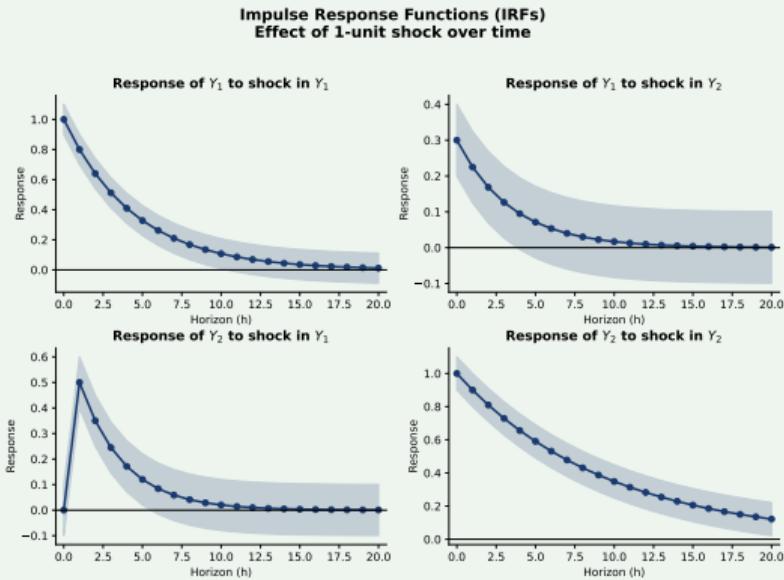
O funcție de răspuns la impuls arată:

- A) Corelația între două variabile
- B) Efectul unui soc la o variabilă asupra tuturor variabilelor în timp
- C) Acuratețea proгnozei modelului
- D) Valorile-p ale testelor de coeficienți

Răspunsul pe slide-ul următor...

Test 6: Răspuns

Răspuns: B – Efectul şocului asupra tuturor variabilelor în timp

$\text{IRF}_{ij}(h)$: Răspunsul variabilei i la orizontul h la şocul în variabila j

Întrebare

Care criteriu selectează de obicei cel mai simplu model VAR?

- A) AIC (Criteriul Informațional Akaike)
- B) BIC (Criteriul Informațional Bayesian)
- C) FPE (Eroarea Finală de Predicție)
- D) R^2 ajustat

Răspunsul pe slide-ul următor...

Test 7: Răspuns

Răspuns: B – BIC (Criteriul Informațional Bayesian)

Comparația penalizărilor (pentru k parametri, n observații):

- AIC: $-2 \ln L + 2k$
- BIC: $-2 \ln L + k \ln n$

Deoarece $\ln n > 2$ pentru $n > 8$, BIC penalizează complexitatea mai puternic

Îndrumări practice:

- Prognoză: AIC poate performa mai bine
- Inferență/parsimonie: BIC preferat
- Eșantioane mari: BIC consistent, AIC倾tă să supraajusteze

Test 8: Interpretarea Cauzalității Granger

Întrebare

“ X cauzează Granger Y ” înseamnă:

- A) X este cauza adevărată a lui Y
- B) Valorile trecute ale lui X ajută la predicția lui Y dincolo de trecutul propriu al lui Y
- C) X și Y sunt corelate
- D) Y depinde doar de X

Răspunsul pe slide-ul următor...

Test 8: Răspuns

Răspuns: B

Cauzalitatea Granger se referă la conținutul **predictiv**, nu la cauzalitatea adevărată. X cauzează Granger Y dacă termenii lui X întârziati sunt semnificativi conjunct în ecuația lui Y , după controlul pentru Y întârziat.

Test 9: Descompunerea Varianței Erorii de Prognoză

Întrebare

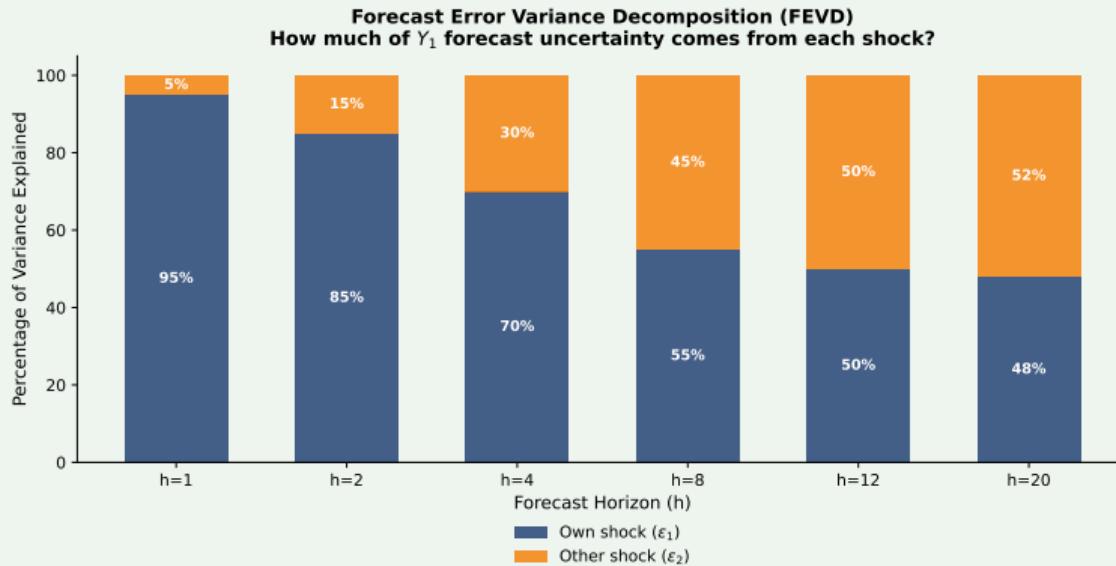
FEVD (Descompunerea Varianței Erorii de Prognoză) ne spune:

- A) Corelația între variabile
- B) Ce proporție din varianța erorii de prognoză vine din fiecare șoc
- C) Orizontul optim de prognoză
- D) Ce variabile să includem în model

Răspunsul pe slide-ul următor...

Test 9: Răspuns

Răspuns: B – Proporția varianței erorii de prognoză din fiecare şoc

FEVD: Arată cât din incertitudinea progronezi vine din fiecare şoc la diferite orizonturi

Întrebare

Diferența dintre VAR structural (SVAR) și VAR forma redusă este:

- A) SVAR are mai multe variabile
- B) SVAR permite efecte contemporane între variabile
- C) SVAR folosește metode de estimare diferite
- D) Nu există diferență

Răspunsul pe slide-ul următor...

Test 10: Răspuns

Răspuns: B

VAR forma redusă: şocurile sunt corelate, fără efecte contemporane în ecuaţii. SVAR: impune restricţii de identificare pentru a recupera şouri structurale cu interpretare economică (de ex., şoc de politică monetară).

Test 11: Descompunerea Cholesky

Întrebare

Ordonarea Cholesky în analiza IRF presupune:

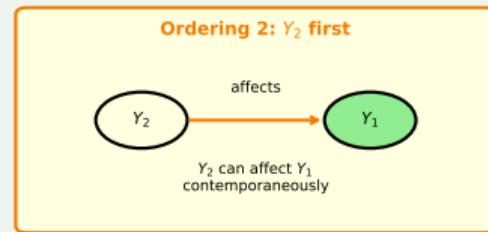
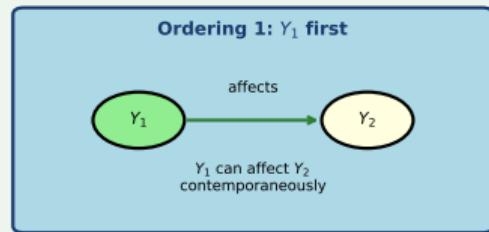
- A) Toate variabilele sunt la fel de importante
- B) Variabilele ordonate primele afectează contemporan variabilele de mai târziu, nu invers
- C) řocurile sunt necorelate
- D) Nu sunt necesare restricții

Răspunsul pe slide-ul următor...

Test 11: Răspuns

Răspuns: B – Variabilele ordonate primele afectează contemporan pe cele de mai târziu

Cholesky Ordering: Order Matters!

Key Points:

- Different orderings give DIFFERENT IRFs!
- Ordering should be based on economic theory
- "Fast-moving" variables should come first

Cholesky: Structură recursivă. Ordonarea contează – justificați prin teoria economică (cel mai exogen primul)!

Întrebare

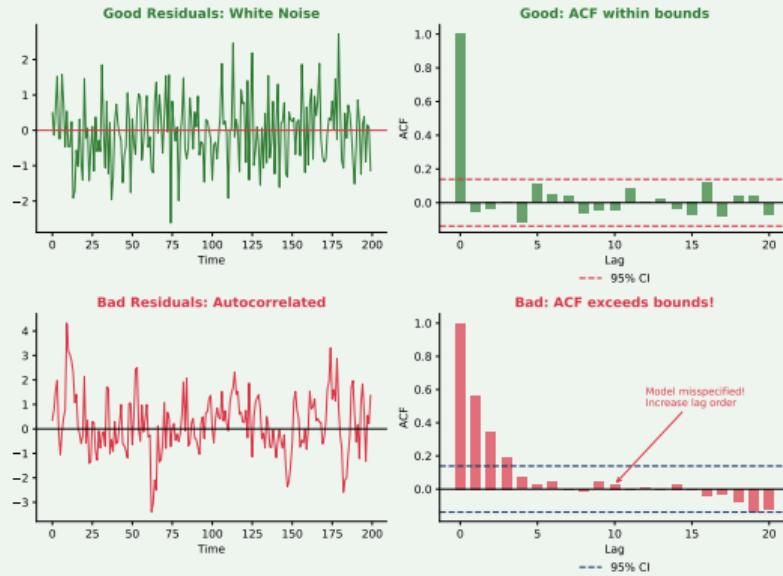
Într-un VAR bine specificat, reziduurile ar trebui să fie:

- (A) Autocorelate dar homoscedastice
- (B) Zgomot alb (fără autocorelație)
- (C) Doar distribuite normal
- (D) Corelate între ecuații

Răspunsul pe slide-ul următor...

Test 12: Răspuns

Răspuns: B – Zgomot alb (fără autocorelație)

Diagnostice: Reziduurile ar trebui să fie zgomot alb. Folosiți testul Portmanteau/LM. Corelația între ecuații este permisă (Σ_u).

Întrebare

Dacă variabilele sunt $I(1)$ și cointegrate, ar trebui să folosiți:

- A) VAR în niveluri
- B) VAR în prime diferențe
- C) Model cu Corecție a Erorilor Vectoriale (VECM)
- D) Modele ARIMA univariate

Răspunsul pe slide-ul următor...

Răspuns: C

Cu cointegrare, VAR în diferențe pierde informația pe termen lung, în timp ce VAR în niveluri poate fi ineficient. VECM încorporează atât dinamica pe termen scurt cât și relațiile de echilibru pe termen lung prin termenul de corecție a erorilor.

Întrebare

Cauzalitatea instantanee diferă de cauzalitatea Granger deoarece testează:

- A) Doar relații întârziate
- B) Corelația contemporană a reziduurilor
- C) Relații pe termen lung
- D) Stabilitatea modelului

Răspunsul pe slide-ul următor...

Test 14: Răspuns

Răspuns: B

Cauzalitatea instantanee testează dacă řocurile la X și Y sunt corelate în aceeași perioadă (corelația reziduurilor VAR). Cauzalitatea Granger testează dacă valorile *întârziate* ajută la predicție.

Întrebări Adevărat/Fals

Determinați dacă fiecare afirmație este Adevărată sau Falsă:

- ① Modelele VAR tratează toate variabilele ca endogene.
- ② Cauzalitatea Granger dovedește cauzalitatea economică adevărată.
- ③ Un VAR stabil are întotdeauna valorile proprii în interiorul cercului unitate.
- ④ Rezultatele FEVD depind de ordonarea variabilelor.
- ⑤ VAR poate fi estimat prin OLS ecuație cu ecuație.
- ⑥ Răspunsurile la impuls dispar în cele din urmă într-un VAR stabil.

Răspunsurile pe slide-ul următor...

Adevărat/Fals: Soluții

- 1 Modelele VAR tratează toate variabilele ca endogene.

Fiecare variabilă este regresată pe lag-urile tuturor variabilelor, inclusiv pe ea însăși.

ADEVĂRAT

- 2 Cauzațitatea Granger dovedește cauzalațitatea economică adevărată.

Arată doar conținut predictiv, nu cauzalațitate structurală.

FALS

- 3 Un VAR stabil are întotdeauna valorile proprii în interiorul cercului unitate.

Condiția de stabilitate: toate valorile proprii ale matricei companion satisfac $|\lambda_i| < 1$.

ADEVĂRAT

- 4 Rezultatele FEVD depind de ordonarea variabilelor.

Sub identificarea Cholesky, ordonări diferite dă rezultate diferite.

ADEVĂRAT

- 5 VAR poate fi estimat prin OLS ecuație cu ecuație.

Cu aceeași regresori în fiecare ecuație, OLS = GLS = ML (sub normalitate).

ADEVĂRAT

- 6 Răspunsurile la impuls dispar în cele din urmă într-un VAR stabil.

Stabilitatea asigură că şocurile au efecte tranzitorii; IRF $\rightarrow 0$ când $h \rightarrow \infty$.

ADEVĂRAT

Problema 1: Scrierea Ecuatiilor VAR

Exercițiu

Scrieti cele două ecuații pentru un model VAR(1) bivariat cu variabilele Y_t (creșterea PIB) și X_t (inflația).

Răspunsul pe slide-ul următor...

Problema 1: Soluție

Soluție

$$Y_t = c_1 + a_{11} Y_{t-1} + a_{12} X_{t-1} + \varepsilon_{1t}$$

$$X_t = c_2 + a_{21} Y_{t-1} + a_{22} X_{t-1} + \varepsilon_{2t}$$

Interpretare:

- a_{12} : Efectul inflației trecute asupra creșterii PIB curente
- a_{21} : Efectul creșterii PIB trecute asupra inflației curente

Problema 2: Numărarea Parametrilor

Exercițiu

Câtă parametri totali trebuie estimați într-un VAR(3) cu $K = 4$ variabile (inclusiv constantele)?

Răspunsul pe slide-ul următor...

Problema 2: Soluție

Soluție

Per ecuație: $1 + K \times p = 1 + 4 \times 3 = 13$ parametri

Total pentru $K = 4$ ecuații: $4 \times 13 = 52$ parametri

Plus matricea de covarianță Σ : $K(K + 1)/2 = 4 \times 5/2 = 10$ elemente unice

Total general: 62 parametri

Acesta este motivul pentru care VAR-urile pot fi “supraparametrizate” cu date limitate!

Problema 3: Interpretarea Cauzalității Granger

Exercițiu

Un test de cauzalitate Granger dă:

- H_0 : Banii nu cauzează Granger PIB. valoare-p = 0.02
- H_0 : PIB nu cauzează Granger Banii. valoare-p = 0.35

Interpretați aceste rezultate.

Răspunsul pe slide-ul următor...

Problema 3: Soluție

Soluție

- **Respingem H_0 la 5%:** Banii cauzează Granger PIB
- **Nu respingem H_0 :** PIB nu cauzează Granger Banii

Concluzie: Cauzalitate unidirecțională: Bani \rightarrow PIB

Interpretare: Masa monetară trecută ajută la predicția creșterii PIB. Aceasta este consistentă cu punctele de vedere monetariste, dar amintiți-vă: cauzalitate Granger \neq cauzalitate structurală!

Problema 4: Verificarea Stabilității

Exercițiu

Pentru VAR(1) cu $A_1 = \begin{pmatrix} 0.7 & 0.2 \\ 0.1 & 0.5 \end{pmatrix}$, verificați stabilitatea.

Răspunsul pe slide-ul următor...

Problema 4: Soluție

Soluție

Găsiți valorile proprii: $\det(A_1 - \lambda I) = 0$

$$(0.7 - \lambda)(0.5 - \lambda) - (0.2)(0.1) = 0$$

$$\lambda^2 - 1.2\lambda + 0.33 = 0$$

$$\lambda = \frac{1.2 \pm \sqrt{1.44 - 1.32}}{2} = \frac{1.2 \pm 0.346}{2}$$

$$\lambda_1 = 0.773, \quad \lambda_2 = 0.427$$

Ambele $|\lambda_i| < 1 \Rightarrow \text{Stabil!}$

Problema 5: Calculul IRF

Exercițiu

Pentru VAR(1) cu $A = \begin{pmatrix} 0.5 & 0.2 \\ 0 & 0.6 \end{pmatrix}$, calculați Φ_2 (răspunsul la $h = 2$).

Răspunsul pe slide-ul următor...

Problema 5: Soluție

Soluție

$$\Phi_2 = A^2 = \begin{pmatrix} 0.5 & 0.2 \\ 0 & 0.6 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 0.5 & 0.2 \\ 0 & 0.6 \end{pmatrix}$$

$$= \begin{pmatrix} 0.25 + 0 & 0.10 + 0.12 \\ 0 + 0 & 0 + 0.36 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0.25 & 0.22 \\ 0 & 0.36 \end{pmatrix}$$

Interpretare: Un șoc unitar la Y_2 la t crește Y_1 cu 0.22 la $t + 2$.

Exemplu: Randamente de Acțiuni și Volum de Tranzacționare

Scenariu

Date zilnice despre randamentele acțiunilor (R_t) și volumul de tranzacționare (V_t). Testați cauzalitatea Granger în ambele direcții.

Constatări Tipice În Literatura Financiară

- Randamentele adesea cauzează Granger volumul (modificările de preț declanșează tranzacționare)
- Volumul uneori cauzează Granger randamentele (volumul ca indicator anticipator)
- Rezultate: Adesea cauzalitate **bidirectională** $R \leftrightarrow V$

Problemă Practică

Randamentele acțiunilor sunt de obicei staționare, dar volumul poate necesita transformare (log sau diferențiere).

Exemplu: Rate de Dobândă și Inflație

Contextul Regulii Taylor

Băncile centrale stabilesc ratele de dobândă (i_t) ca răspuns la inflație (π_t): $i_t = r^* + \pi^* + 1.5(\pi_t - \pi^*) + 0.5(y_t - y^*)$

Întrebări de Analiză VAR

- Inflația cauzează Granger ratele de dobândă? (Reacția băncii centrale)
- Ratele de dobândă cauzează Granger inflația? (Transmisia politiciei monetare)

Rezultate Așteptate

Cauzalitate bidirecțională: $\pi \rightarrow i$ rapid (reacția politiciei), $i \rightarrow \pi$ întârziat (efectul politiciei)

Biblioteci Esențiale

```
from statsmodels.tsa.api import VAR  
from statsmodels.tsa.stattools import grangercausalitytests
```

Flux de Lucru

- 1 Creează DataFrame: `data = pd.DataFrame({'pib': ... , 'somaj': ...})`
- 2 Ajustați VAR: `model = VAR(data); results = model.fit(maxlags=8, ic='aic')`
- 3 Obțineți IRF: `irf = results.irf(periods=20)`
- 4 Obțineți FEVD: `fevd = results.fevd(periods=20)`
- 5 Teste Granger: `grangercausalitytests(data[['y', 'x']], maxlag=4)`

Notă

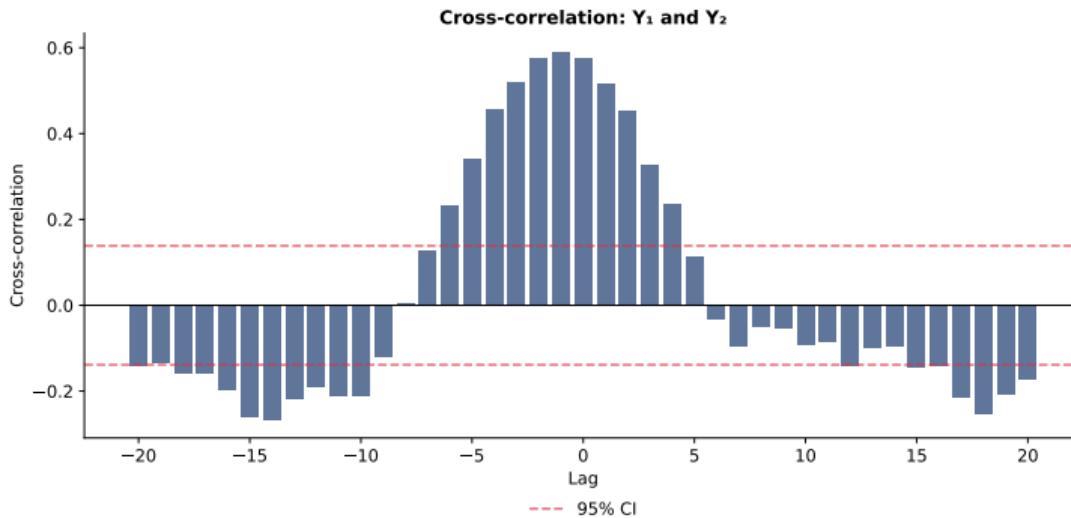
Exemple complete de lucru sunt furnizate în notebook-urile Jupyter.

Studiu de Caz: PIB și Șomaj

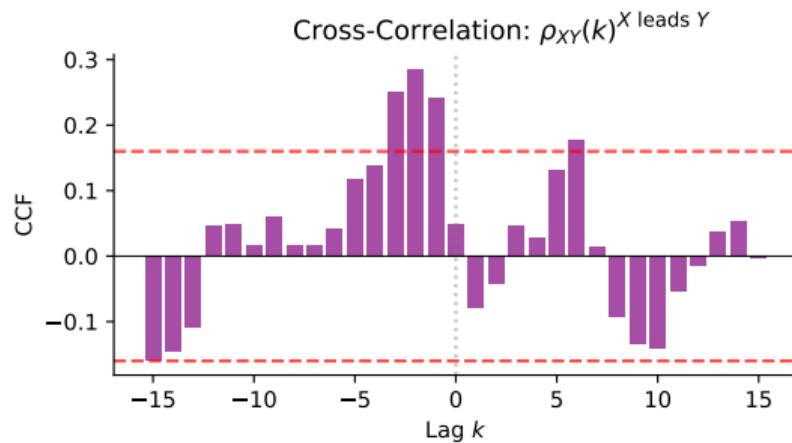
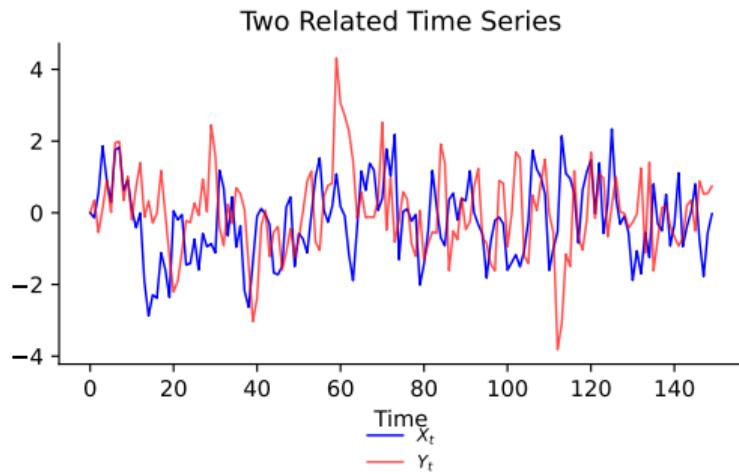
- **Sus:** Rata de creștere a PIB Real SUA (trimestrial)
- **Jos:** Rata șomajului SUA
- Relație negativă clară (Legea lui Okun)
- Modelul VAR poate captura interacțiunile dinamice dintre aceste variabile

Analiza Corelației Încrucișate

- Corelația încrucișată măsoară relațiile de anticipare-întârziere
- Corelație negativă la lag 0: relație inversă contemporană
- Model asimetric sugerează că şomajul răspunde la PIB cu întârziere
- Ajută la informarea selectării ordinului lag VAR

Vizual: Funcția de Corelație Încrucișată

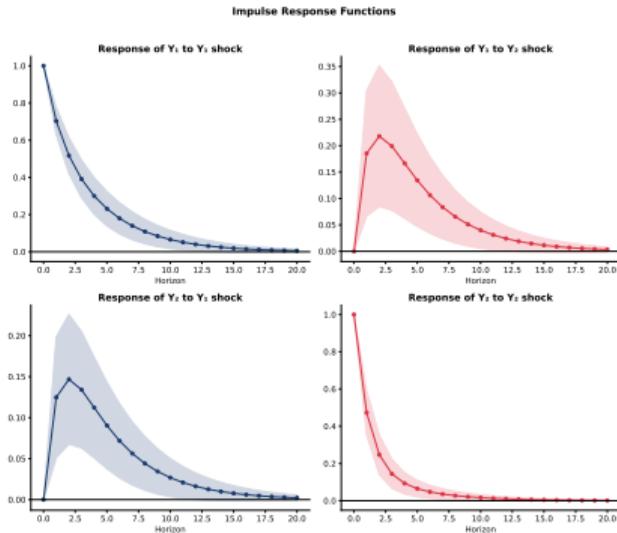
CCF măsoară corelația dintre două serii la lag-uri diferite, relevând relații de anticipare-întârziere.

Rezultate Estimare VAR

Model: VAR(2) pentru Creșterea PIB și Șomaj

Ecuăție	Variabilă	Coef.	Eroare Std.	t-stat
ΔPIB_t	ΔPIB_{t-1}	0.312	0.087	3.59
	ΔPIB_{t-2}	0.145	0.082	1.77
	U_{t-1}	-0.421	0.156	-2.70
	U_{t-2}	0.198	0.148	1.34
U_t	ΔPIB_{t-1}	-0.087	0.032	-2.72
	ΔPIB_{t-2}	-0.045	0.030	-1.50
	U_{t-1}	1.456	0.058	25.1
	U_{t-2}	-0.521	0.055	-9.47

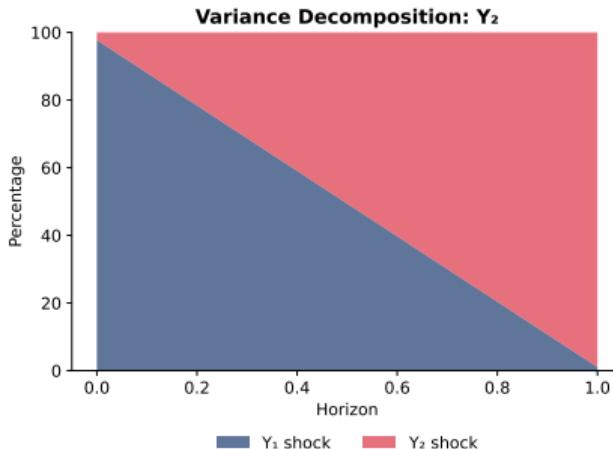
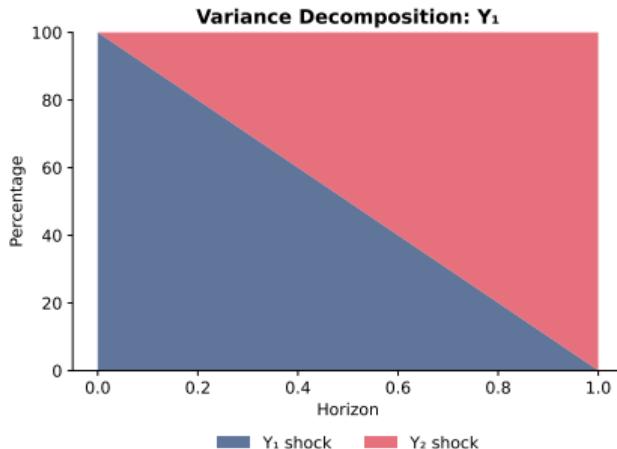
Funcții de Răspuns la Impuls

- IRF arată răspunsul dinamic la şocuri de o unitate
- Şocul PIB: efect pozitiv temporar asupra PIB, negativ asupra şomajului
- Şocul şomajului: efect negativ asupra PIB, persistent asupra şomajului
- Benzile de încredere de 95% arată incertitudinea în răspunsuri

Descompunerea Varianței Erorii de Prognoză

Forecast Error Variance Decomposition

- FEVD arată proporția varianței explicată de fiecare şoc
- Varianța PIB: explicată în mare parte de şourile proprii, parțial de șomaj
- Varianța șomajului: foarte persistentă (şourile proprii dominante)
- Oferă perspectivă asupra importanței relative a diferitelor şouri

Discuție: Cauzalitate Granger vs Cauzalitate Adevărată

Întrebare Cheie

Dacă X cauzează Granger Y , înseamnă aceasta că X cauzează de fapt Y ? **NU!**

De Ce Poate Eșua Cauzalitatea Granger

- **Omiterea variabilelor:** Z ar putea cauza atât X cât și Y (de ex., vremea → înghețată & încuri)
- **Efecte de anticipare:** Piețele anticipate evenimente viitoare (prețuri acțiuni → câștiguri)
- **Probleme de agregare:** Momentul colectării datelor contează

Concluzie

Cauzalitatea Granger se referă la **predicție**, nu la **mecanism**. Pentru cauzalitate structurală, este nevoie de teorie + strategie de identificare.

Discuție: Ordonarea Variabilelor în IRF

Întrebare Cheie

De ce contează ordonarea variabilelor pentru IRF ortogonalizate?

Descompunerea Cholesky Presupune

- Prima variabilă: Afecțează toate celelalte contemporan
- A doua variabilă: Afecțată de prima, afecțează restul
- Ultima variabilă: Afecțată de toate, nu afecțează niciuna contemporan

Exemplu: Ordonarea VAR pentru Politică Monetară

1. Prețuri petrol (exogen) → 2. PIB (lent) → 3. Inflație → 4. Rate dobândă (rapid)

Regulă

Ordonăți de la “cel mai exogen” la “cel mai endogen” — justificați prin teoria economică!

Exerciții pentru Acasă

① **Teoretic:** Arătați că un VAR(1) poate fi scris ca MA(∞): $Y_t = \sum_{i=0}^{\infty} A^i \varepsilon_{t-i}$ când este stabil.

② **Calcul:** Pentru VAR(1) cu $A = \begin{pmatrix} 0.8 & -0.1 \\ 0.3 & 0.4 \end{pmatrix}$:

- Verificați stabilitatea; Calculați IRF pentru $h = 0, 1, 2, 3$
- Reprezentați grafic răspunsul lui Y_1 la un soc în Y_2

③ **Aplicat:** Descărcați date despre creșterea PIB SUA și șomaj:

- Testați staționaritatea; Estimați VAR (selectați lag-ul optim)
- Testați cauzalitatea Granger; Calculați și interpretați IRF

④ **Gândire Critică:** De ce ar putea prețurile acțiunilor să “cauzeze Granger” PIB-ul chiar dacă PIB-ul este determinat de factori reali?

Indicii

- ① Folosiți substituția recursivă: $Y_t = AY_{t-1} + \varepsilon_t = A(AY_{t-2} + \varepsilon_{t-1}) + \varepsilon_t = \dots$
- ② Valorile proprii ale lui $\begin{pmatrix} 0.8 & -0.1 \\ 0.3 & 0.4 \end{pmatrix}$:
 - Ecuația caracteristică: $\lambda^2 - 1.2\lambda + 0.35 = 0$
 - $\lambda_1 \approx 0.85$, $\lambda_2 \approx 0.41$ (ambele < 1 , stabil)
- ③ Pentru PIB/Şomaj:
 - Creșterea PIB este de obicei I(0), șomajul poate fi I(1)
 - Folosiți modificările ratei șomajului dacă e necesar
 - Așteptați creștere PIB \rightarrow șomaj (Legea lui Okun)
- ④ Prețurile acțiunilor anticipatează condițiile economice viitoare—ele reflectă așteptările despre PIB viitor, deci “anticipează” PIB-ul în date chiar dacă cauzalitatea merge în direcția opusă.

Concluzii Cheie din Acest Seminar

Puncte Principale

- 1 Modelele VAR captează **interdependențele** între serii de timp multiple
- 2 Numărul de parametri crește rapid: $K^2 p + K$ per sistem
- 3 Cauzalitatea Granger testează conținutul predictiv, nu cauzalitatea adevărată
- 4 IRF arată propagarea dinamică a șocurilor; ordonarea contează

Puncte Practice

- Verificați întotdeauna staționaritatea înainte de a estima VAR
- Folosiți criterii informaționale (AIC/BIC) pentru selectarea lag-ului
- Raportați testele Granger în ambele direcții
- Justificați ordonarea variabilelor prin teoria economică

Amintiți-vă

Cauzalitatea Granger se referă la **predicție**, nu la **mecanism**!